

Cofinanțat de
Uniunea Europeană

Numele proiectului: DreptCompAct - COMPetențe ACTuale pentru studenți la DREPT | Cod proiect: 312957

Programul Educație și Ocupare 2021-2027 | Cod apel: PEO/71/PEO_P7/OP4/ESO4.5/PEO_A49

DISCRIMINAREA RASIALĂ ÎN CONTEXT DE CRIZĂ: CADRU TEORETIC ȘI STUDII DE CAZ RECENTE (Partea I)

I. Ce este *discriminarea* ?

Discriminarea are loc atunci când o persoană este tratată diferit față de alte persoane aflate în situații similare din cauza unor caracteristici pe care această persoană le posedă, precum ar fi rasa, originea etnică, sexul, limba, religia sau altele.

Discriminarea este interzisă deoarece este în conflict cu principiul egalității de tratament, care este fundamental pentru protecția drepturilor omului.

Există trei tipuri de discriminare:

1. Directă

Are loc atunci când persoana este direct afectată de diferența de tratament.

2. Indirectă

Are loc atunci când o lege sau politică, care în aparență se aplică în mod egal tuturor și este neutră (nediscriminatorie), dar care de fapt discriminează un anumit grup.

3. Discriminarea prin asociere

Are loc atunci când tratamentul discriminatoriu al unei persoane se extinde și asupra altei persoane de care este strâns legată (asociată cu) (de exemplu, părinte – copil).

Care sunt potențialele motive de *discriminare*?

Această listă nu este completă, iar discriminarea poate avea loc din diverse motive. Cele mai frecvente sunt:

- Rasa, originea etnică și culoarea
- Sexul, genul, orientarea sexuală
- Limba
- Religia
- Opinia politică sau de altă natură
- Starea civilă sau parentală
- Statutul de imigrant

Poate fi justificată *discriminarea* ?

Da, nu toate cazurile de discriminare sunt interzise.

O diferență de tratament nu va reprezenta o încălcare a drepturilor omului dacă există o justificare obiectivă și rezonabilă și dacă se urmărește un scop legitim (de exemplu, protecția securității naționale, restabilirea păcii sau altele).

De asemenea, există un concept de acțiune pozitivă – tratament favorabil acordat grupurilor care în mod tradițional au fost subiectul unei discriminări ilegale (de exemplu, minoritățile etnice sau femeile).

Cine protejează acest drept?

Întrucât Statul este principalul garant al drepturilor omului, acesta trebuie să se asigure că interzicerea discriminării este respectată.

Obligațiile Statului sunt duble: negative (obligații de „a nu face”) și pozitive (obligații de „a face”).

Obligația negativă impune autorităților publice să nu discrimineze pe motive ilegale.

Obligația pozitivă impune Statului:

- adoptarea unor legi care nu sunt discriminatorii
- interzicerea discriminării ilegale
- investigarea eficientă a cazurilor în care o persoană a suferit un tratament defavorabil nejustificat
- corectarea unor inegalități de fapt care există în societate (prin sprijinirea unor grupuri tradiționale mai vulnerabile sau mai puțin protejate).

Recunoașterea internațională a acestui drept

Interzicerea discriminării este derivată din principiul egalității: toți oamenii se nasc liberi și egali. Orice caracteristică sau statutul unei persoane nu este un motiv valabil pentru un tratament nefavorabil.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată în anul 1948, statuează la ***articolul 7***:

"Toți oamenii sunt egali în fața legii și au dreptul fără deosebire la o protecție egală a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar încălca prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o astfel de discriminare."

Această interdicție se regăsește și în cele mai importante convenții internaționale și regionale privind drepturile omului. În plus, există numeroase convenții specifice care protejează de discriminare diferite grupuri vulnerabile, cum ar fi femeile, persoanele cu dizabilități și lucrătorii imigranți.

II. Norme internaționale

Fenomenul discriminării, indiferent de forma în care se manifestă sau de criteriul care stă la baza acestuia, reprezintă una dintre modalitățile în care este adusă atingere vieții și demnității, fiind negată însăși umanitatea – ca valoare esențială fiecărui individ.

Discriminarea echivalează separării indivizilor în funcție de criterii (naturale sau artificiale) care nu țin de calitatea acțiunilor întreprinse de indivizi sau de judecățile de valoare formulate de aceștia.

Astfel, discriminarea aduce în discuție nu doar negarea umanității cât, mai ales, negarea legăturilor existente între indivizi, a similitudinilor în temeiul cărora ne raportăm cu toții la comunitatea umană. Totodată, discriminarea se referă la sublinierea divergențelor dintre indivizi, amplificând conflictul și menținând o stare de tensiune la nivel social.

Utilizarea rasei – ca instrument discriminatoriu – determină amplificarea diferențelor dintre indivizi din perspectiva trăsăturilor fizice ale acestora, accentuând caracterul inutil al oricărui demers de separare inter-umană. Conform sensului său original, rasa desemnează un ansamblu de trăsături fizice/fiziologice/biologice care caracterizează un anumit grup uman prin raportare la altele.

De-a lungul timpului, conceptul de *rasă* a evoluat și a fost relansat într-o paradigmă mai complexă ca sferă de cuprindere, fiind luate în considerare mai ales aspectele sociale ale termenului. În noile coordonate, *rasa* este, mai degrabă un rezultat al atitudinilor și comportamentelor sociale decât un ansamblu de însușiri fizice. După cum menționează literatura de specialitate, în sens modern, rasa trebuie să fie interpretată ca fiind un concept social, alcătuit din trăsăturile fizice, culturale, lingvistice, religioase, depășind pe această cale esențialismul biologic. În sens larg, rasa include trăsăturile care, în mod tradițional, erau conținute de etnie, integrând-o pe aceasta din urmă.

Cadrul juridic internațional a fost de acord cu înțelegerea extensivă a rasei în scopul consolidării protecției individului.

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială are ca scop implementarea principiilor demnității și egalității, asigurând tuturor oamenilor, indiferent de trăsăturile fizice, biologice, culturale ale acestora, exercițiul nediscriminatoriu al drepturilor civile și politice, economice, sociale și culturale.

Fundamentele filosofice ale Convenției sunt evidențiate în partea preambulară care abordează discriminarea rasială la nivel macro – aducând în discuție temeuri științifice ale acestui tip de discriminare cât și dezvoltarea de relații pașnice între națiuni și popoare.

Astfel, Preambulul Convenției atestă convingerea că orice doctrină de superioritate bazată pe diferențierea dintre rase este falsă din punct de vedere științific, condamnată sub raport moral, injustă și periculoasă din punct de vedere social și că nimic nu ar putea să justifice discriminarea rasială, nici în teorie, nici în practică. Totodată, Preambulul reafirmă că discriminarea între ființele umane pentru motive de rasă, culoare sau origine etnică este un obstacol în calea relațiilor pașnice de prietenie între națiuni, fiind susceptibilă să tulbure pacea și securitatea popoarelor, precum și coexistența armonioasă a persoanelor în cadrul aceluiași stat.

Convenția definește, în articolul 1, alineatul 1 discriminarea rasială prin luarea în considerare a unui ansamblu complex de trăsături umane, care depășește sfera însușirilor fizice și biologice: *în prezenta Convenție, expresia „discriminare rasială” are în vedere orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a distruge sau compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile: politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu al vieții publice.*

Pentru a clarifica definiția discriminării rasiale cuprinsă în Convenție, Comitetul aduce precizări în Recomandarea generală XXIV privitoare la articolul 1, menționând că dispozițiile Convenției se referă la toate persoanele care aparțin diferitelor rase, grupuri naționale sau etnice sau popoarelor indigene. În acest context, Comitetul subliniază necesitatea stabilirii unor standarde universale în ceea ce privește recunoașterea grupurilor etnice sau a popoarelor indigene, conștientizând că aplicarea unor criterii diferite pentru determinarea grupurilor etnice sau a popoarelor indigene, ducând la recunoașterea unora și refuzul recunoașterii altora, poate da naștere unui tratament diferit pentru diferite grupuri din cadrul populației unei țări. În analiza definiției discriminării rasiale, Comitetul menționează principala particularitate a acesteia, astfel încât nu orice distincție întemeiată pe rasă este contrară Convenției, ci doar acea distincție care are fie scopul, fie efectul de a afecta anumite drepturi și libertăți (politice sau civile, economice, sociale sau culturale). În mod corelativ, Statele Părți au obligația de a anula orice lege sau practică care are ca scop crearea sau perpetuarea discriminării rasiale. Comitetul observă că o diferențiere a tratamentului nu va constitui discriminare dacă criteriile pentru o astfel de diferențiere, judecate în raport cu obiectivele și scopurile Convenției, sunt legitime.

Deși protecția drepturilor individuale fără discriminare pe motive de rasă, etnie, apartenență tribală sau religioasă este un element care se cuvine a fi poziționat în centrul politicilor guvernamentale, Comitetul păstrează un just echilibru între importanța sensibilizării politicilor statale la drepturile persoanelor aparținând grupurilor etnice și importanța menținerii integrității statale din punct de vedere politico-teritorial.

Comitetul își auto-califică acțiunile de implementare a principiului prevenirii și combaterii discriminării rasiale, menționând în mod explicit că acestea nu pot fi înțelese ca autorizând sau încurajând demersuri care ar putea aduce atingere integrității teritoriale, unității politice, independenței statelor națiune.

La nivel regional-european, interdicția discriminării în funcție de criteriul rasial este nuanțată întrucât discursul legal este construit în jurul protecției drepturilor minorităților, fiind astfel garantată în mod implicit, interdicția discriminării rasiale prin luarea în considerare a criteriului etnic.

Prin **Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale** adoptată de Consiliul Europei este avansată o abordare programatică a protecției drepturilor și libertăților minorităților naționale, nefiind adoptate cerințe clare în funcție de care să se realizeze definirea minorităților naționale și lăsând în marja de apreciere a statelor posibilitatea de selectare a dispozițiilor/obiectivelor din Convenție care pot fi aplicabile în acord cu specificul politic, juridic și cultural existent la nivel național. De asemenea, Convenția-cadru nu este „creatoare” de drepturi colective, dat fiind faptul că titularul protecției instituite prin reglementările sale nu este reprezentat de *minoritățile naționale* (de altfel, nedefinite în parametrii Convenției), ci de *persoanele aparținând minorităților naționale*.

Problema discriminării persoanelor aparținând minorităților naționale este analizată în Convenția-cadru dintr-o dublă perspectivă: (1) orice persoană aparținând minorităților naționale are dreptul să opteze în mod liber dacă dorește să fie tratată ca atare, neputând rezulta niciun dezavantaj din această alegere și nici din exercitarea drepturilor care decurg dintr-o atare calitate - art. 3 din Convenție; (2) părțile se angajează să garanteze fiecărei persoane aparținând unei minorități naționale dreptul la egalitate în fața legii și la egală protecție a legii.

În această privință, orice discriminare bazată pe apartenența la o minoritate națională este interzisă. Principala concluzie a garantării nediscriminării constă în reglementarea dreptului la identitate al persoanelor aparținând minorităților naționale. Asigurarea egalității substanțiale dintre persoanele aparținând minorităților naționale și grupul majoritar implică, la prima vedere, acceptarea opțiunii individuale a persoanei de a fi tratată ca aparținând sau nu respectivei minorități; în caz afirmativ, individului trebuie să i se asigure atât *posibilitatea de afirmare a identității culturale*, cât și *posibilitatea de aplicare/practicare a identității culturale*. În cazul „clivajelor culturale”, soluția nu poate fi cea de *asimilare culturală*. În acest sens, articolul 5 paragraful 2 din Convenție reglementează în mod explicit următoarele: *părțile se vor abține de la orice politică ori practică având drept scop asimilarea persoanelor aparținând minorităților naționale împotriva voinței acestora și le vor proteja împotriva oricărei acțiuni vizând o astfel de asimilare*.

La nivelul Uniunii Europene, a fost înregistrată de Comisia Europeană la data de 3 aprilie 2017 inițiativa cetățenească **Minority Safepack** al cărei obiectiv constă în utilizarea cadrului juridic de valori europene comune pentru asigurarea nediscriminării minorităților naționale pe două niveluri: (1) la nivelul autorităților naționale și (2) la nivelul Uniunii Europene.

La data de 17 decembrie 2020 Parlamentul European a adoptat o rezoluție privind acest document, urmând ca poziția Comisiei Europene să fie structurată la începutul anului 2021.

Din punct de vedere substanțial, inițiativa cetățenească este sintetizată în 9 puncte: (1) Recomandarea UE pentru protecția și promovarea diversității culturale și lingvistice; (2) Programe de finanțare pentru comunitățile lingvistice; (3) Crearea unui centru de diversitate lingvistică; (4) Obiectivele fondurilor de dezvoltare regională ale UE de a include protecția minorităților naționale și promovarea diversității culturale și lingvistice; (5) Cercetări despre contribuția adusă de minorități pentru societățile noastre și Europa; (6) Consolidarea egalității pentru minoritățile apatride, de ex. Romi; (7) O singură reglementare europeană a drepturilor de autor, astfel încât serviciile și difuzarea să poată fi accesibile în limba maternă; (8) Libertatea serviciului și recepția conținutului audio-vizual în regiunile minoritare; (9) Acordarea de exonerări pe categorii privind sprijinul regional (de stat) pentru conservarea culturii, mass-mediei și a patrimoniului cultural minoritar.

Acceptarea și promovarea diversității este evidențiată, din punct de vedere juridic, inclusiv prin procesul de *naturalizare*. Acesta din urmă, deși asigură premisele integrării indivizilor aparținând minorităților rasiale/etnice, creează totodată un climat susceptibil de a da curs discriminării rasiale. În aceste condiții, se cristalizează *inechitatea rasială* care are ca particularități decalajele sociale în care sunt plasate persoanele din cauza trăsăturilor fizice caracteristice dintre care culoarea pielii comportă o importanță majoră (persoanele de culoare sunt predispuse la a experimenta sărăcia, marginalizarea, excluziunea socială).

Cofinanțat de
Uniunea Europeană

Numele proiectului: DreptCompAct - COMPetențe ACTuale pentru studenți la DREPT | Cod proiect: 312957

Programul Educație și Ocupare 2021-2027 | Cod apel: PEO/71/PEO_P7/OP4/ESO4.5/PEO_A49

Mulțumesc pentru atenție!

Întocmit,
Expert consiliere în carieră,

Beneficiar: Universitatea Spiru Haret | Adresă proiect: Str. Ion Ghica nr.13, sect. 3, București

Web: drept-comp-act.spiruharet.ro | E-mail: dreptcompact@spiruharet.ro

